

Asia: VN/22377/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry kiittää lämpimästi sosiaali- ja terveysministeriötä lausuntopyynnöstä koskien hallituksen esitystä laiksi yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta. Kunnioittavasti SYL lausuu seuraavaa.

SYL tahtoo tuoda painavasti esiin sen, että esitetyt asumistuen heikennykset ovat hyvin raskaita ja ne toteutetaan hyvin nopeasti. Asumistuen ja muiden Orpon hallituksen ohjelmaan kirjattujen sosiaaliturvan heikennysten seurauksena suomalaisen hyvinvointivaltion turvaverkko heikkenee rajusti. Niistä seuraa väistämättä toimeentulon, hyvinvoinnin ja ylipäätään selviämisen vaikeuksia monille, jotka joutuvat turvaamaan elämäänsä etuuksien varaan.

Lakiesityksen vaikutukset korkeakouluopiskelijoihin

SYL keskittyy tässä lausunnossa erityisesti lakiesityksen korkeakouluopiskelijoihin kohdistuvien vaikutusten arviointiin. Lausuttavana oleva hallituksen esitys vaikuttaisi opiskelijoihin ainakin kolmella kouriintuntuvalla tavalla:

1. Asumistuen leikkaus rajoittaa mahdollisuutta opiskella

Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS, Suomen ammattiin opiskelevien liitto SAKKI, Suomen Lukiolaisten Liitto SLL, Suomen opiskelija-allianssi OSKU, Suomen opiskelijakuntien liitto SAMOK ja Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL tuovat yhteisesti lausuen esiin syvän huolen siitä, että esitetyt

asumistuen leikkaukset heikentävät perustavanlaatuisesti kouluttautumisen ja päätoimisen opiskelun mahdollisuuksia.

Ehdotettu keskimäärin 76 euron heikennys opiskelijaruokakunnan asumistukeen rajoittaisi monen mahdollisuutta opiskella päätoimiseksi, kun etuudet eivät enää riitä turvaamaan vakaata toimeentuloa. Kynnys opintojen aloittamiseen ja opiskelijaksi siirtymiseen nousee entistä korkeammaksi, kun se johtaa aiempaa jyrkempään pudotukseen tulotasossa. Erityisesti ne nuoret, jotka esimerkiksi huonon opintomenestyksen, rikkinäisen nuoruuden tai osaopiskelukykyisyyden vuoksi kokevat kynnyksen opiskelulle olevan korkea, saattavat lykätä opiskelua myöhemmäksi tai jättäytyä kokonaan tutkintokoulutuksen ulkopuolelle.

Kaikkia Suomen toisen ja korkea-asteen opiskelijoita edustavat liitot näkevät, että opiskelijan toimeentulon heikennykset ovat vaarallisella tavalla koko yhteiskunnan kannattamia koulutuspoliittisia tavoitteita vastaan. Opintojen aikaisella toimeentulolla on suora yhteys opiskelun mahdollisuuksiin, kannusteisiin sekä opiskelukykyyn. Opiskelijoiden toimeentulon heikentäminen ja koulutustason nostaminen yhtä aikaa ei ole mahdollista. Opiskeluaikojen lyhentäminen ja koko ikäluokan kouluttaminen toisen asteen tutkintoon jäävät toteutumatta, kun työnteko ja perusturvan käyttäminen tulevat entistäkin houkuttelevammiksi vaihtoehdoiksi nuorille ja mahdollisuus tulla toimeen päätoimisena opiskelijana heikkenee. Lopulta työelämään astuu entistä vähemmän, velkaisempia ja uupuneempia vastavalmistuneita osaajia, joita yhteiskuntamme kipeästi tarvitsisi.

Liitot vetoavat yhdessä hallitukseen, että opiskelun mahdollisuuksia heikentäviä toimeentulon heikennyksiä ei toteuteta ja opiskelijoiden toimeentulo turvataan.

[Liittojen yhteinen osa lausunnosta päättyy tähän]

2. Opiskelijoiden työnteon kannuste heikkenee

Hallituksen esityksen luonnokseen sisältyvät ehdotukset asumistuen ansiotulovähennyksen poistamisesta sekä perusomavastuun alarajan laskentakaavan muutokset vaikuttavat työnteon kannusteiden voimakkuuteen ja kannustinkiilan jyrkkyyteen eri tulotasoilla. Opiskelijat saavat suhteellisen harvoin rahamuotoisista etuuksista tuloa, joka yltäisi nykyiselle asumistuen tuloarajalle. Sen sijaan tulot ovat useimmiten palkkatuloa osa-aikaisesta tai kesätyöstä, joten opiskelijoilla asumistuen tuloarajana käytännössä useimmiten toimii ansiotulovähennyksellä korotettu tuloaraja. Näin ollen lakiehdotuksen muutokset laskevat asumistuen leikkautumisen tuloarajaa yksinasuvalla opiskelijalla noin 317 eurolla ja jyrkentävät sen jälkeen koettua kannustinkiilaa.

SYL arvioi, että opiskelijat kokevat lakiehdotuksen muutokset useimmissa tilanteissa voimakkaana työnteon kannustimien heikkenemisenä. Muutokset heikentävät hallituksen esityksen mukaan erityisesti osa-aikaisen ja matalapalkkaisen täysipäiväisen työnteon kannusteita. Tällaiset työn muodot ovat erityisesti opiskelijoille ominaisia, sillä opintojen aikana työtä tehdään tyypillisesti osa-aikaisesti ja lomajaksoilla kesätöiden palkkataso on useimmiten keskimääräistä huomattavasti matalampi. Esitysluonnoksen mukaan muutokset kannustavat täysipäiväisen työn vastaanottamiseen, mutta opiskelijoista siihen mahdollisuus on käytännössä vain opintojensa loppuvaiheessa olevilla, jotka ovat jo siirtymässä päätoimisesti työelämään.

SYL pitää opiskelijoiden työnteon kannustavuuden heikkenemistä suurena ongelmana. Marinin hallituksen toteuttamat opintotuen tulo-rajajen korotukset vuosiksi 2022 ja 2023 avasivat opiskelijoille mahdollisuuksia hankkia lisätuloja ja työkokemusta. Nyt asumistuen leikkaukset kuitenkin vaikuttavat toiseen suuntaan. Asumistuen uudistuksia ei voi perustella työllisyysvaikutuksilla, sillä hallituksen esityksenkin mukaan työllisyysvaikutukset todetaan vähäisiksi.

3. Vaikutukset toimeentuloon ovat vaarallisen vakavia kaikkein pienituloisimmille opiskelijoille

Hallituksen esitysluonnoksen vaikutusarvion mukaan esitetyt asumistuen heikennykset olisivat opiskelijaruokakunnalle keskimäärin 76 euroa kuukaudessa. Kelan tilastojen mukaan asumistukea saa kuukausitasolla noin 140 000 -160 000 opiskelijaruokakuntaa, minkä perusteella ehdotetuista leikkauksista kohdistuisi opiskelijoille noin 127 - 146 miljoonaa euroa. Opiskelijoihin kohdentuva leikkaus on valtava, sillä esimerkiksi vuoden 2017 opintotukileikkaukset olivat suuruudeltaan vain 96 miljoonaa euroa ja samalla toteutettu opiskelijoiden siirto yleisen asumistuen piiriin lisäsi valtion menoja vain 124 miljoonalla eurolla (VTV tarkastusraportti 2:2022).

Ehdotetut asumistuen heikennykset pienentävät päätoimisen työtä tekemättömän opiskelijan saamien etuuksien tasoa 6,6 - 9,6 prosenttia asuinkunnasta riippuen. Leikkaus on heillä suhteellisesti huomattavan suuri, sillä opiskelijan etuudet ovat ennestäänkin huomattavan pienet. Vertailukohtana perusturva saavan etuudet heikkenevät asumistuen leikkausten myötä vain 4,1 - 6,1 prosenttia asuinkunnasta riippuen.

SYL arvioi, että korkeakouluopiskelijoiden heikentynyt toimeentulo paikataan työnteon tai opintolainan käytön lisääntymisellä suuntaa antavasti puoliksi ja puoliksi. Opintotukeen oikeutettujen opiskelijoiden kohdalla asumistuen heikkeneminen ei korvautu useimmiten toimeentulotuella, sillä opintolainana on siihen nähden ensisijainen etuus. Opiskelijoihin noin 127 - 146 miljoonan euron osalta kohdistuvat asumistuen heikennykset tulisivat edellä kuvatulla oletuksella lisäämään opiskelijoiden velkaantumista noin 63-76 miljoonalla eurolla vuodessa. Työnteon lisääntyminen taas voisi tarkoittaa viikoittaisen työajan lisääntymistä 1-2 tunnilla, jos 76 euron menetys korvataan ansiotyöllä. Vaikka opiskelijoiden käytöksen ennakointi on epävarmaa, voidaan tällaisia seurauksia pitää hyvin todennäköisinä.

Toimeentuloon kohdistuvien vaikutusten osalta SYL on erityisen huolissaan niistä korkeakouluopiskelijoista, joilla ei ole mahdollisuutta täydentää toimeentuloaan ja korvata menetettyä asumistukea työnteolla. Tällaisessa tilanteessa voivat olla osaopiskelukykyiset, terveyden tai mielenterveyden ongelmista kärsivät ja perheelliset opiskelijat. Myös opintojen vaativuus tai sopivan opintojen kanssa yhteen sovitettavan työn saatavuus voivat olla syitä työnteon mahdottomuudelle. Näiden opiskelijoiden osalta ainoaksi vaihtoehdoksi jää opintovelkaan turvautuminen tai viime kädessä opintojen jättäminen vähemmälle tai keskeyttäminen. Pahimmassa tapauksessa vaarana on opintojen piiristä irtautuminen ja sosiaalisten ongelmien paheneminen ja mahdollinen syrjäytyminen, sillä monille nuorille opinnot ovat keskeinen osallisuuden rakenne ja merkitystä tarjoavaa toimintaa.

Yleisesti opiskelijoihin kohdistuvien vaikutusten arvioinnista

Lakiesityksessä on arvioitu opiskelijoihin kohdistuvia vaikutuksia pääosin keskiarvojen ja muiden yleisesti koko ihmisryhmää kuvaavien huomioiden avulla. Opiskelijat ovat kuitenkin hyvin heterogeeninen ryhmä. Esitetyt asumistuen leikkaukset kohtelevat eri tavoin esimerkiksi nuorta yksin asuvaa päätoimista opiskelijaa, keski-ikäistä työn ohella opiskelevaa täydennyskouluttautujaa, nuorta perheellistä opiskelijapariskuntaa tai osaopiskelukykyistä mielenterveyskuntoutujaa. Yleistason vaikutusarvion sijaan tulisi opiskelijajoukosta käyttää esimerkkitapauksiin perustuvaa vaikutusten arviointia. Valtiontalouden tarkastusvirasto on tarkastusraportissa 2/2022 suositellut opetus- ja kulttuuriministeriötä käyttämään opiskelijoiden toimeentulon riittävyyden arvioinnissa henkilötason aineistoa. SYL katsoo, että samaa olisi tarpeen soveltaa myös sosiaali- ja terveystieteiden asumistukea koskeissa valmisteluissa, sillä asumistuki on keskeinen osa opiskelijoiden toimeentuloa.

Erityisiä huomioita lakiesityksen yksityiskohdista

Asumistuen korvausprosentin laskeminen 80:sta 70:een sekä kuntaryhmän 1 lakkauttaminen ovat erityisen ongelmallisia niiden kaikkein pienituloisimpien korkeakouluopiskelijoiden osalta, joilla on vain vähän tai ei lainkaan palkkatuloja. Heillä leikkaus on suhteellisesti suuri. Helsingin kattavan kuntaryhmän lakkauttaminen vaikeuttaa pääkaupungissa opiskelevien toimeentuloa erityisen paljon ja ohjaa opiskelijoita asumaan kauemmaksi oppilaitoksestaan hankaloittaen opiskelua ja arkea. SYL katsoo, että asumistuen muutoksissa olisi pyrittävä löytämään keino välttää kaikkein pienituloisimpien asumistuen leikkaus.

Ansiotulovähennyksestä luopuminen koskettaa korostetun usein opiskelijoita, sillä heillä perusomavastuun raja ylittyy pääsääntöisesti palkkatulojen avulla. SYL näkisi tarpeellisesti selvittää, millainen merkitys tällä opiskelijoiden erityistilanteella on koko lakiehdotuksen työllisyysvaikutuksiin.

Asumistukea omistusasuntoon saavia opiskelijoita on Kelan tilastojen mukaan noin 3000 ruokakuntaa, joista valtaosa on yksinasuvia tai lapsiperheitä. SYL ei osaa arvioida tarkemmin näiden ruokakuntien tilannetta, mutta toteaa, että myös heidän kohdallaan toimeentulon heikennys väistämättä vaikuttaa täysipäiväisen opiskelun mahdollisuuksiin. SYL pitää tärkeänä, että omistusasunnoksi lasketaan vain asukkaan itsensä omistama asunto. Asukkaan vanhempien tai lähisukulaisten omistamassa asunnossa asuvan tulee edelleen olla oikeutettu asumistukeen.

Hallitusohjelmaan kirjatusta asumistuen muutoksista on tämän hallituksen esityksen jälkeen toteuttamatta vielä varallisuusrajan käyttöönotto. SYL on huolissaan varallisuusrajan vaikutuksista opiskelijoiden mahdollisuuteen säästää ja kerätä varoja esimerkiksi ASP-tilille. SYL toivoo, että valmistelussa löydetään ratkaisu tähän ongelmaan niin, ettei opiskelijaa rangaista asumistuen menetyksellä tulevan elämänsä varalle valmistautumisesta.

Asumistuen heikennys voi synnyttää opiskelijoille oikeuden toimeentulotukeen

Asumistuen heikentäminen tulisi todennäköisesti johtamaan siihen, että erityisesti pääkaupunkiseudulla osalle opiskelijoista syntyy oikeus toimeentulotukeen opintorahan, asumistuen ja opintolainan lisäksi. SYL näkee, että tällainen tilanne on pystyttävä välttämään. Ensisijainen keino on jättää toteuttamatta kaikkein pienituloisimpien opiskelijoiden asumistuen leikkaukset. Toissijaisesti menetykset on korvattava vahvistamalla opintotuen tasoa.

Asumistuen leikkausten korvaaminen opintotuella

Esitettyjen asumistuen leikkausten seurauksena opiskelijoiden toimeentulo ja mahdollisuus opiskella romahtaa erityisesti niillä, joilla ei ole käytössään vaihtoehtoisia toimeentulon lähteitä tai mahdollisuutta työskennellä. Tällä tulee olemaan vakavia seurauksia koulutuspoliittisten tavoitteiden saavuttamisessa ja opiskelijoiden sekä tulevien osaajien hyvinvoinnissa ja pärjäämisessä kuten edellä on kuvattu.

SYL pitää välttämättömänä ja ehdottaakin, että asumistuen leikkaukset korvataan opiskelijoille opintotukeen tehtävillä parannuksilla. Ensisijainen keino tulee olla opintorahan korottaminen, jolla varmistetaan opiskelijoiden toimeentulon riittävyys, opintotuen kannustavuus ja opiskelun mahdollisuus.

Opintolainaosuuden nostaminen ei ole toivottavaa, sillä opintotuki on jo nyt liian lainapainotteinen. Opintolainaosuuden mahdollisen noston ohella tulee välttämättä nostaa myös opintolainahyvityksessä huomioitavaa opintolainan määrää. Lisäksi on harkittava muita toimenpiteitä opiskelijoiden toimeentulon turvan parantamiseksi esimerkiksi opintolainan turvallisuutta vahvistamalla ja ateriatukea korottamalla.

Lisätietoja

Sakari Tuomisto

Sosiaalipolitiikan asiantuntija

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Tuomisto Sakari

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry